

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ВИБОРУ І РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Світлана Алексєєва*

кандидат педагогічних наук, науковий співробітник лабораторії професійної орієнтації та виховання ІПТО НАПН України,

Отримано статтю 24.01.2013р. Затверджено до друку 12.02.2013р.

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

готовність до вибору й успішної реалізації професійної кар'єри, психологічна готовність, кар'єрні очікування, кар'єрні орієнтації, психолого-педагогічний супровід

Реферат

Розкрито актуальність визначення проблеми формування готовності учнівської молоді до вибору й реалізації професійної кар'єри через орієнтацію на актуалізацію можливостей особистості, перетворення її на суб'єкт, який здатний до свідомого саморозвитку, вільного вибору свого життєвого шляху. Викладено основні складові процесу формування готовності учнівської молоді до вибору й реалізації професійної кар'єри. Обґрунтовується необхідність формування психологічної готовності учнівської молоді до вибору й реалізації професійної кар'єри, яка розглядається як сукупність мотиваційного, когнітивного, креативного, рефлексивного компонентів, що необхідні для здійснення свідомої організації і регуляції своєї професійної діяльності та поведінки. Проаналізовано сутність поняття «кар'єрні очікування» та «кар'єрні орієнтації». Виокремлено основні їх типи та визначено, що формування готовності учнівської молоді до вибору і успішної реалізації професійної кар'єри має відбуватися з урахуванням домінування можливих кар'єрних орієнтацій, що складають мотиваційний компонент. Запропоновано впровадження психолого-педагогічного супроводу учнівської молоді, що включає надання психолого-педагогічну підтримку в процесі формування готовності їх до вибору професійної кар'єри шляхом створення оптимальних умов для майбутньої професійної самореалізації. Основним завданням такої психолого-педагогічної підтримки учнівської молоді є надання допомоги у визначенні професійних інтересів, ознайомлення з шляхами адаптації до певних професійних ситуацій та творчої самореалізації у майбутній професії. Визначено, що формування готовності учнівської молоді до вибору й успішної реалізації професійної кар'єри має включати формування навичок її самостійного планування. Цей процес містить: початкове формулювання і подальше постійне уточнення своїх професійних цілей; визначення та оцінку своїх професійних нахилів та здібностей; одержання хорошої базової освіти за обраною професією; професійну мобільність, під якою ми розуміємо здатність і готовність особистості за необхідності не лише змінити місце роботи, але й освоїти нову професію.

Вступ

Готовність учнівської молоді до вибору й реалізації професійної кар'єри визначається її орієнтацією на актуалізацію можливостей особистості як суб'єкта, свідомого професійного самовизначення, саморозвитку, вільного вибору свого життєвого шляху. Формування такої готовності доцільно розглядати в контексті професійного становлення особистості. Щоб отримати високооплачувану роботу, учнівська молодь повинна вміти вдало надати інформацію про себе, продемонструвати свої кращі ділові якості і професійні навички. Майбутні фахівці мають оволодіти необхідними технологіями, щоб на очнові цього можна було прогнозування перспективи професійного розвитку; планувати майбутню спеціальність із урахуванням кон'юнктури ринку праці; поєднувати навчання з виробничою практикою, набувати навиків

трудової діяльності; оволодівати методами стратегії працевлаштування тощо. Реалізація кар'єри на ринку праці передбачає використання фахівцем методів самоменеджменту і самомаркетингу власної робочої сили.

Аналіз наших досліджень свідчить, що в уяві сучасної молоді спостерігається поєднання понять —кар'єра□ і —успіх□. Кар'єра визначається ними виключно як успішна. Таке розуміння відображає ставлення молоді до цього явища як до позитивного, цінного, очікуваного в своєму професійному майбутньому. Позитивне ставлення молоді до майбутньої професійної є виступає важливою складовою спрямованості особистості на реалізацію своїх можливостей в умовах виробничої діяльності, утвердження у професійній сфері, досягнення високого рівня професіоналізму. Саме це й зумовлює актуальність теми нашого дослідження.

* Контактні дані

Тел.: 252-71-75, 252-74-83
Факс: 259-45-53
e-mail: ipto_info@ukr.net

Аналіз досліджень і публікацій

У своїх працях А. Борисюк [1] розглядає професійну кар'єру як соціально-психологічний фено-

мен; Д. Закатнов [2] же досліджує організаційно-педагогічне забезпечення підготовки учнівської молоді до планування кар'єри; Р. Калениченко [3] висвітлює психологічні аспекти індивідуальної кар'єри (основні мотиви, типи, стадії та етапи вибору кар'єри), А. Поплавська [4] аналізує проблему здійснення професійної кар'єри на основі зарубіжних та вітчизняних підходів. У навчальному посібнику В. Савельєвої, О. Єськова «Управління діловою кар'єрою» [5] розглядаються теоретико-методологічні, історичні, соціально-психологічні основи розвитку кар'єри працівника на підприємстві, визначаються й уточнюються основні поняття в галузі кар'єрного розвитку, досліджуються фактори й цінності, що впливають на становлення кар'єри персоналу, обґрунтовуються методологічні й методичні основи формування та реалізації кар'єрної стратегії розвитку.

Мета статті

Обґрунтування основних складових процесу формування готовності учнівської молоді до вибору і реалізації професійної кар'єри.

Виклад основного матеріалу

Професійна кар'єра – це свідомо обраний шлях просування до професійної довершеності, професійної самовпевненості й утвердження себе в суспільстві. Професійна кар'єра здійснюється впродовж трудового життя у такі основні етапи: *підготовчий* (до 25-ти років) передбачає отримання освіти, професії, починається процес самоствердження працівника як особистості та реалізація професійних і особистих планів; *етап становлення* (25 – 30 років): набування необхідних навичок, досвіду, формується вправність, кваліфікація; *етап просування* (30 – 45 років) характеризується підвищенням кваліфікації, зростанням потреби в самоствердженні, досягненні вищого фахового статусу та більшої професійної незалежності; *етап збереження* (45 – 60 років): спостерігається характерне закріплення здобутих результатів, досягнення найвищого рівня кваліфікації, знань, умінь, досвіду, майстерності, можливість підйому на нові службові сходинки та найповнішого творчого самовираження; *завершальний етап* (60 – 70 років): відбувається пошук заміни, передача знань, умінь молоді, підготовка до виходу на пенсію; *пенсійний етап* (після 70-ти років): професійна кар'єра працівника завершена, однак з'являються можливості для самореалізації в інших сферах людського життя.

На кожному із зазначених етапів трудової кар'єри особистість задовольняє різні потреби й керується різними мотивами. Але реалізація професійної кар'єри на будь-якому етапі вимагає від

особистості: свідомого підходу до вибору; повного використання можливостей, врахування своїх сильних і слабких сторін; чіткого, систематичного планування та старанного виконання своїх планів. Відповідно до цього актуальності набуває проблема формування готовності учнівської молоді до вибору й реалізації професійної кар'єри. Саме така готовність дає можливість особистості вдало виконувати професійні обов'язки, правильно застосовуючи наявний досвід, знання, особистісні якості та адаптуватися до можливих непередбачуваних труднощів у процесі професійної діяльності.

Теоретичний аналіз поняття «готовність» уможливило визначення готовності учнівської молоді до вибору й успішної реалізації професійної кар'єри як інтегральної характеристики особистості, що визначається наявністю необхідно важливих для кар'єрного розвитку професійних та особистісних рис і якостей майбутніх фахівців. Такий підхід зумовлює вивчення психологічної складової такої готовності. Зміст психологічної готовності складають інтегральні характеристики особистості, що включають в себе інтелектуальні, емоційні й вольові здібності, професійно-фахові морально-етичні переконання, потреби, звички, знання, вміння й навички. Психологічна складова готовності визначається сукупністю мотиваційного, когнітивного, креативного, рефлексивного компонентів, які необхідні для свідомої організації і регуляції своєї професійної діяльності та поведінки. Тобто психологічна готовність виявляється у наявності системи спонукань, які зумовлюють професійну активність особистості, здатність до об'єктивної самооцінки своїх дій і вчинків; стійке прагнення до досягненню успіху й уникнення невдач; спроможність долати труднощі при досягненні мети.

Формування психологічної готовності учнівської молоді до вибору і реалізації професійної кар'єри має відбуватися за відповідних психолого-педагогічних умов однією зі складових яких є створення структурно-функціональної системи психологічних основ професійної підготовки, що дасть змогу максимально наблизити професійне навчання до вимог професії, а через систему її ставлень (мотивів, поглядів тощо) зробити особистість здатною для здобуття професії. Така структурно-функціональна система психологічних основ підготовки включає схематичний опис структури психологічних умов підготовки, у якій буде відображатися системно-логічне поєднання наявних особливостей професійної діяльності та сформованого відтак уявлення особистості про зміст трудового процесу. Структурними елементами такої системи є: сукупність професійно важливих якостей фахівця, визначена на основі вимог

професійної діяльності; ієрархія мотивів у майбутній професійній діяльності; методика визначення психологічної придатності особистості до професії; психолого-педагогічний супровід у фаховому навчально-виховному процесі.

Формування готовності майбутніх фахівців до вибору й успішної реалізації професійної кар'єри має включати процес усвідомлення перспективності, яка проявляється у розкритті кар'єрних очікувань. Усвідомлені кар'єрні очікування зумовлюють підвищення рівня якості професійної підготовки, спрямовують майбутніх фахівців на досягнення професіоналізму завдяки визначенню особистісного сенсу у реалізації професійної кар'єри, сприяють успішності в подальшому професійному просуванні.

Усвідомлені кар'єрні очікування формуються на основі кар'єрних орієнтацій, які виникають у процесі навчання, тобто ще на початковому етапі вибору й розвитку кар'єри. Вони досить стійкі і можуть залишатися стабільними тривалий час. Кар'єрні орієнтації особистості – це вимоги індивіда, які він висуває до себе як до професіонала і до обраної ним професійної діяльності. Критерії кар'єрних орієнтацій багато в чому визначаються інтересами й нахилами особистості до того чи іншого типу професійної діяльності.

У науковій літературі виділено декілька типів кар'єрних орієнтацій: *професійна компетентність* – орієнтація, пов'язана з наявністю талантів і здібностей до певної сфери діяльності, визначає прагнення особистості стати майстром своєї справи, домогтися успішності у професійній сфері, здобути визнання себе як фахівця; *менеджмент* – орієнтація особистості на інтеграцію зусиль інших людей, орієнтація з яскраво вираженою потребою все зробити по-своєму, бути вільним від організаційних правил, приписів та інших обмежень; *стабільність* – орієнтація, обумовлена потребою в безпеці, постійності, передбачуваності майбутніх подій; *служіння* – орієнтація, спрямована на реалізацію головних цінностей життя таких, як, наприклад, робота з людьми, служіння народові, нації, людству, допомога людям, бажання зробити світ кращим; *виклик* – орієнтація, пов'язана з такими цінностями, як конкуренція, перемога над іншими, долавання перешкод, вирішення важких завдань; *інтеграція стилів життя* – орієнтація на поєднання різних сторін способу життя, прагнення до того, щоб все було збалансованим – і сім'я, і кар'єра, і саморозвиток; *підприємництво* – орієнтація пов'язана з прагненням людини до господарської досягнень, долати можливі економічні чи фінансові перешкоди, готовність йти на ризик тощо.

Отже, формування готовності учнівської молоді до вибору й успішної реалізації професій-

ної кар'єри має відбуватися з урахуванням домінування можливих кар'єрних орієнтацій, що складають мотиваційний компонент з усвідомленими кар'єрними очікуваннями. Відповідно характеристикам такої готовності учнівської молоді є: усвідомлення потреби успішної реалізації професійної кар'єри, інформованість про можливі моделі реалізації професійної кар'єри, зорієнтованість на розвиток професійної кар'єри, володіння практичними навичками досягнення професійної кар'єри.

Учнівська молодь, яка зорієнтована на кар'єрне зростання здатна за допомогою системи адекватних методів, засобів накопичувати певну систему знань, компетенцій, формувати й розвивати здібності, уміння і навички, одержувати нові знання й ефективно діяти як на підприємстві, так і в інших сферах господарського і взагалі суспільного життя. Саме знання про те, що таке кар'єра, які її види й моделі, як управляти нею, а також знання своїх здібностей, слабких і сильних сторін допоможуть майбутнім фахівцям обрати роботу з можливостями професійного зростання; отримувати більше задоволення від майбутньої професійної діяльності; чіткіше уявляти особисті професійні перспективи, планувати реальне професійне життя; підвищити свою конкурентоспроможність на ринку праці.

Відомо, що в жорстких умовах конкурентної боротьби на ринку праці за найбільш «вигідне» робоче місце досягнення кар'єрних цілей неможливе без вчасно розробленого стратегічного плану, що особливо важливе на початковому етапі пошуку «ринкової ніші» для застосування своїх професійних очікувань. При цьому важливо розробити стратегічний план досягнення власних кар'єрних цілей та оволодіти сучасними методами, які уможливають аналізування внутрішнього потенціалу майбутнього працівника і зовнішніх особливостей ринку реалізації його професійних здібностей. Формування готовності до вибору й реалізації професійної кар'єри має стати ефективним механізмом формування кар'єрного ресурсу учнівської молоді, здатної ефективно самореалізовуватися на ринку праці відповідно до своїх потреб, інтересів та прагнень.

Відповідно до цього формування готовності учнівської молоді до вибору й успішної реалізації професійної кар'єри має включати формування навичок самостійного її планування. Цей процес містить: початкове формулювання і подальше постійне уточнення своїх професійних цілей; визначення й оцінку своїх професійних нахилів та здібностей; вибір професії з урахуванням, з одного боку, нахилів та здібностей, а з іншого, — ситуації на ринку праці; одержання хорошої базової освіти за обраною професією; активний пошук оптима-

льної роботи з наданням переваги перспективності перед надійністю чи вигідними стартовими умовами; постійне відтворення й розвиток свого інтелектуального капіталу шляхом додаткової освіти та надбання цінного досвіду роботи; підготовку в усіх аспектах до переходу на наступну сходинку професійної кар'єри, до отримання краще оплачуваної та перспективнішої посади; професійну мобільність, під якою ми розуміємо здатність і готовність особистості за необхідності не лише змінити місце роботи, але й освоїти нову професію. Реалізація професійної кар'єри – це індивідуальний процес, який залежить від умінь об'єктивно оцінювати власні здібності, можливості і бажання; аналізувати перспективи на ринку праці; проводити самомаркетинг; здатності адаптуватися на підприємстві побудови індивідуальної кар'єри.

Як уже зазначалося, проблема формування готовності учнівської молоді до вибору і успішної реалізації професійної кар'єри розглядається в контексті вільного вибору власного життєвого шляху. Тому важливою складовою процесу формування готовності учнівської молоді до вибору й успішної реалізації професійної кар'єри є забезпечення психолого-педагогічного супроводу розвитку особистості.

У психолого-педагогічному аспекті цей супровід найчастіше розглядається як метод, що використовується для прийняття оптимальних рішень у ситуаціях життєвого вибору. Відповідно до теми нашого дослідження психолого-педагогічний супровід учнівської молоді у підготовці до вибору професійної кар'єри – це надання психолого-педагогічної підтримки в процесі формування готовності учнів до вибору професійної кар'єри шляхом створення оптимальних умов для майбутньої професійної самореалізації.

Основним завданням такої психолого-педагогічної підтримки учнівської молоді є надання допомоги у визначенні професійних інтересів, ознайомлення з шляхами адаптації до певних професійних ситуацій та творчої самореалізації у майбутній професії. Психолого-педагогічний супровід сприяє формуванню самосвідомості в учнів, поглибленню розуміння власних здібностей і можливостей, формуванню ціннісного ставлення до свого таланту, вміння встановлювати й підтримувати стосунки з навколишніми людьми.

Психолого-педагогічний супровід учнівської молоді у підготовці до вибору професійної кар'єри виконує низку функцій, які поділяються на дві групи: перша – цільові функції, що відображає зміст педагогічних завдань; друга група – інструментальні функції, які забезпечують технологізацію цього процесу. До цільових функцій належать функції розвитку особистості, зокрема: інтелекту-

альна, мотиваційна, емоційна, волюва, саморегуляційна, предметно-практична, екзистенцій. Завданнями цільових функцій є: розвиток самосвідомості та формування власного кар'єрного ресурсу. До інструментальних функцій зараховуємо діагностичну, комунікативну, прогностичну і організаторську. Завданнями інструментальних функцій є: контроль динаміки творчого розвитку учнів та пошук оптимальних напрямів їхньої професійної самореалізації.

Із психологічного аспекту супровід учнівської молоді у процесі підготовки до вибору професійної кар'єри має ґрунтуватися на компетентному використанні діагностичних методик, аналізі й узагальненні їх результатів, індивідуальному консультуванні за результатами такої діагностики, індивідуальній корекційно-розвивальній роботі з формування навичок психорегуляції. Педагогічна підтримка учнівської молоді у підготовці до вибору професійної кар'єри спрямована на визначення професійних інтересів, окреслення шляхів професійного становлення, що допоможе їм самостійно досягати бажаних результатів у майбутній професійній діяльності.

Висновок

Формування готовності учнівської молоді до вибору й успішної реалізації професійної кар'єри має бути спрямоване на забезпечення взаємозв'язку змістовно-процесуальної складової професійної підготовки з внутрішньо-особистісним формуванням готовності до професійної діяльності, що виявляється у розвитку особистісних здібностей, які орієнтовані на творчих характер праці і прагнення до професійного самовдосконалення, вироблення потреб та інтересів до підготовки до професійної діяльності з усвідомленою позицією перспективного працівника.

Створення відповідних умов для формування готовності учнівської молоді до вибору й реалізації професійної кар'єри та надання психолого-педагогічної підтримки у цьому процесі допоможе їм досягати бажаних результатів і сприятиме формуванню психологічної готовності, зміст якої визначається інтегральною характеристикою з наявністю необхідно важливих для кар'єрного розвитку професійних і особистісних рис та якостей.

Висвітлені аспекти не вичерпують усієї проблематики дослідження. Практичний досвід свідчить, що учнівська молодь мало обізнана із сутністю професійної кар'єри та її складових. Подальшого вивчення потребують дослідження педагогічних засад формування готовності майбутніх фахівців у сучасних економічних умовах, змісту форм і методів такої підготовки, що впливає на майбутню успішну реалізацію професійної кар'єри.

Література

1. *Борисюк А. С.* Професійна кар'єра як соціально-психологічний феномен : [етапи, типи проф. кар'єри] / А. С. Борисюк // Проблеми заг. та пед. психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. - К., 2007. - Т. 9, ч. 4. - С. 94-101.
2. *Закатнов Д. О.* Організаційно-педагогічне забезпечення підготовки учнівської молоді до планування кар'єри / Д. О. Закатнов // Теорет.-метод. проблеми виховання дітей та учн. молоді : зб. наук. пр. / АПН України, Ін-т проблем виховання [та ін.]. - К., 2007. - Вип. 10, кн. 2. - С. 373-380.
3. *Калениченко Р. А.* Психологічні аспекти індивідуальної кар'єри: [осн. мотиви, типи, стадії та етапи вибору кар'єри] / Р. А. Калениченко // Проблеми та перспективи формування нац. гуманіт.-техн. еліти : зб. наук. пр. / АПН України, Нац. техн. ун-т „Харк. політехн. ін-т“. - Х., 2006. - Вип. 9/10. - С. 129-135.
4. *Поплавська А. П.* Проблема здійснення професійної кар'єри: аналіз зарубіжних та вітчизняних підходів / А. П. Поплавська // Проблеми заг. та пед. психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. - К., 2005. - Т. 7, вип. 1. - С. 250-260.
5. *Савельєва В. С.,* навч. посіб. - К: Управління діловою кар'єрою / Центр учбової літератури, 2007. - 176 с.

Реферат

Формирование готовности молодежи к выбору и реализации профессиональной карьеры: от теории к практике**Алексеева Светлана Владимировна***кандидат педагогических наук, научный сотрудник
лаборатории профессиональной ориентации
и воспитания ИПТО НАПН Украины***КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:**

готовность к выбору и успешной реализации профессиональной карьеры, психологическая готовность, карьерные ожидания, карьерные ориентации, психолого-педагогическое сопровождение.

Раскрыта актуальность определения проблемы формирования готовности ученической молодежи к выбору и реализации профессиональной карьеры через ориентацию на актуализацию возможностей личности, превращения ее на субъект, который способен к сознательному саморазвитию, свободному выбору своего жизненного пути. Изложены основные составляющие процесса формирования готовности ученической молодежи к выбору и реализации профессиональной карьеры. Обосновывается необходимость формирования психологической готовности ученической молодежи к выбору и реализации профессиональной карьеры, которая рассматривается как совокупность мотивационного, когнитивного, креативного, рефлексивного компонентов, которые необходимы для осуществления сознательной организации и регуляции своей профессиональной деятельности и поведения. Проанализирована сущность понятия "карьерные ожидания" и "карьерные ориентации". Выделены основные их типы и определено, что формирование готовности ученической молодежи к выбору и успешной реализации профессиональной карьеры должно происходить с учетом доминирования возможных карьерных ориентаций, которые складывают мотивационный компонент. Предложено внедрение психолого-педагогического сопровождения ученической молодежи, которая включает предоставление психолого-педагогическую поддержку в процессе формирования готовности их к выбору профессиональной карьеры путем создания оптимальных условий для будущей профессиональной самореализации. Основным заданием такой психолого-педагогической поддержки ученической молодежи является предоставление помощи в определении профессиональных интересов, ознакомление с путями адаптации к определенным профессиональным ситуациям и творческой самореализации в будущей профессии. Определено, что формирование готовности ученической молодежи в выборе и успешной реализации профессиональной карьеры должно включать формирование навыков самостоятельного ее планирования. Это процесс содержит: начальная формулировка и дальнейшее постоянное уточнение своих профессиональных целей; определение и оценку своих профессиональных наклонностей и способностей; получение хорошего базового образования по избранной профессии; профессиональную мобильность, под которой мы понимаем способность и готовность личности при необходимости не только изменить место работы, но и освоить новую профессию.

Abstract**Formation of students' preparedness for choosing and realization of professional career: from theory to practice****Alekseeva Svitlana Volodymyrivna***Ph.D. in Pedagogy, Research fellow of the Laboratory for career guidance and training. Institute of Vocational Education under the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine***KEY WORDS:**

preparedness for choosing and realization of professional career, psychological preparedness, career expectations, career orientations, psychological and pedagogic support.

The article reveals urgency of ascertaining the problem as to formation of students' preparedness for choosing and realization of professional career through aiming at actualization of personality's abilities, transformation of a personality to a subject capable for conscious self-development and free choice of his/her course of life. It also considers principal constituents for a process of formation of students' preparedness for choosing and realization of professional career. The author proves necessity for formation of students' psychological preparedness for choosing and realization of professional career viewed as integrity of motivation, cognitive, creative, and reflexive components being essential for conscious organization and regulation of their professional activity. The essence of concepts —career expectations□ and —career orientations□ are analyzed and their main types are singled out. It is indicated that students' preparedness for choosing and realization of professional career should be implemented taking into account dominance of possible career orientations which constitute motivation component. Introduction of students' psychological and pedagogic support that includes allocation of psychological and pedagogic maintenance while forming their preparedness for choosing professional career by means of creating the optimal conditions for future professional self-realization is offered. The principal task of students' psychological and pedagogic support is guiding their professional interests, acquainting them with ways of adaptation to certain professional situations and creative self-realization in future occupation. It is determined that students' preparedness for choosing and realization of professional career must include formation of their skills to plan it independently. This process contains: primary formation and further constant specification of professional goals; determination and evaluation of professional tendencies and bents; obtaining the decent base education according to a profession chosen; professional mobility that implies abilities and preparedness of a personality both to change a work place and to master a new profession.

References

1. *Borysiuk A.S.* Profesiina kariera kak sot-sialno-psykhologichnyi fenomen: etapy, typy profesii-noi kariery (Professional career as socio-psychological phenomenon: stages and types of professional career). Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykhologii: zbirnyk naukovykh prats' Instytutu pykholohii imeni Kostyuka APN Ukrainy, Kyiv, 2007, Vol. 9, Part 4, pp. 94-101.
2. *Zakatov D.O.* Orhanizatsiino-pedahohichne zabezpechennia pidhotovky uchnivskoi molodi do planuvannia kariery (Organizational and pedagogic provision of training the students to plan their career). Teoretyko-metodolohichni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi, Kyiv, 2007, Issue 10, Book 2, pp. 373-380.
3. *Kalynychenko R.A.* Psykhologichni aspek-ty individualnoi kariery: osnovni motyvy, typy, stadii na etapy vyboru kariery (Psychological aspects of individual career: main incentives, types, stages and phases of career alternative). Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity, Kharkiv, 2006, Issue 9/10, pp. 129-135.
4. *Poplavska A.P.* Problema zdiysnennia profesiinoi kariery: analiz zarubizhnykh ta vitchyznia-nykh pidkhodiv (Problem of professional career implementation: analysis of foreign and home approaches). Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykhologii: zbirnyk naukovykh prats' Instytutu pykholohii imeni Kostyuka APN Ukrainy, Kyiv, 2005, Vol. 7, Part 1, pp. 250-260.
5. *Savelieva V.S., Yes'kov O.L.* Upravlinnia dilovoyu karieroyu (Business career management). Kyiv, 2007, 176 p.